

TÖRÖK ORSZÁGI LEVELEK,

mellyekben

A II^{dik} RÁKÓTZI FERENTZ

Fejedelemmel Bújdoso Magyarok' Történetei
más egyéb emlékezetes dolgokkal együtt
barátságosan eléadátanak.

I r t a

MIKES KELEMEN

Az emlétett Fejedelemnek néhai Kamarássa.

M o s t p e d i g

Az eredetképpen való Magyar Kézírásokból
kiadta

KULTSÁR ISTVÁN

Az Ékesfzóllásnak Tanítója.

SZOMBATHELYEN,

Nyomtatta SIESS ANTAL JÓSEF.

Imprimatur.

Budæ 10. Julii 1792.

Mathias Rietaler. m. p.

Cenf. Libr. ad Ex. Con.

R. Loc. Hung.

AZ OLVASÓHOZ.

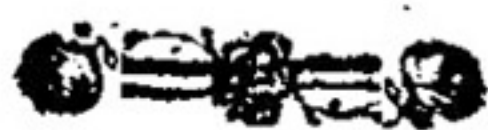
Midőn ezen Levelek' kiadását magamban eltekellém, a Magyar Történetek' gyarapítására igyekeztem. Nem is kételkedem, hogy tzelomnak meg ne feleljen iparkodásom. Több Magyar Uraknak emlékezetesolgai bőven, 's hitelesen fel vannak itt jegyezve. Nevezet fzerént emlékeznek a levelek *Rákótzí Ferentz* Fejedelemeiről, *Rákótzí Jósef*, és *Györgyről* az ő fiairól, *Gróf Bertsfényi*, *Eszterházi*, *Csáki*, *Forgáts*, *B. Zay* — *Pápai*, *Márjáfi*, *Zsibrik*, 's a. t. Urakról, kiknek bujdósó állapotja nem tfak az ő Nemzetségeikre nézve: hanem a Hazára nézve is érdemes a vizsgálásra.

De az ő történeteik megvilágosítására szükséges előbb némelly környülállásokra figyelmeznünk. Tudniillik Iső Leopold Császár alatt fok Fő Rendű Magyarok eltekell-

lék magokban, hogy a Tsászár ellen feltámadnának, és 1700ban ezen támadás Vezérjévé Ildik Rákótzai Ferentzet, 'Sigmond, Iső, és Ildik György Erdélyi Fejedelmek unokáját, választották. (*Palma Not. Rer. Hung. Edit. III. T. III. pag. 386 — 441.*) Ez 1674ben Sz. Mihály havának 4dik napján Zemplén Vármegyei Borfi nevű helyben született. Atyja Iső Ferentz Fejedelem, Anyja Zrinyi Ilona vala.

Iső Rákótzai Ferentz a Zrinyi, Fran-
gepán, Nádasdi, és Trattenbachal való szövetsége miatt halálra ítéltetett volna, de az anyja, Báthori Sofia, néki kegyelmet nyervén Munkátson 1677ben magános életben meghalt. (*Joseph. Benkő Transilvania Tom. I. L. IV. pag. 288.*) Zrinyi Ilona, a megöletett Zrinyi Péter leánya, férjének halála után második házasságra lépett. Tököli Imre, az ujj férje, a Török segítségével Erdélyi Fejedelemségre kapott ugyan, de Leopold Tsászár erejének meg nem felhethvén feleségével együtt Török Országba költözött, ahol 1703 — 5. táján mindketten meghaláloztak. (*Merkwürdige*

Geschichte des Lebens des Grafen Emerich von Tököly. Berlin 1793.)

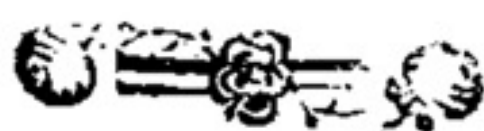
II. Idik Rákótzai Ferentz az Öszveszövetkezett Rendek' vezérlését 1703ban olly fzerentsélsen kezdette, hogy az Ország' nagyobb részét hamarjában meg hódította. Haszontalan volt mind Leopold, mind József Császárnak ezen támadás letfendesítésére fordított iparkodása. Sőt magának Rákótzinak igyekezete sem volt elegendő e' tűznek el oltására, míglen a táborozó hadnak rendetlensége, és a Vezérek' tudatlansága miatt meg nem fordult vala a fzerentse. (*Histoire des Revolutions de Hongrie. Tom. II. a la Haye.*) Látván azért fokban a Rendek közül egy részről a veszedelmek napról napra való nevedését; más részről Iső József Császár kegyes ajánlásait szívökre vévén Szatmárott Gróf Pálfi János, és Károlyi Sándor közbenjárására 1711ben békeséget kötöttek. Ezen békeség' tikkelyeit Rákótzai vagy gyanúságtól, vagy reménységtől vifeltetvén el nem fogadta, hanem József, és György fiait a Császár keze alatt hagyván maga Lengyel

Országba, onnét Frantziába, végre pedig a Török Birodalomba költözött, 's így a Levelekben emlétett Urakkal együtt maga magát számkivetette.

Tárfai között leg nevezetesebb volt Gróf Bertsényi Miklos, Ung Vármegyének örökös Fő Íspánya, aki az egész háborúság alatt Rákótzinak Fő Tanácsadója, és holtig elválhatatlan lelki barátja volt. Ez a Gróf Druget, és Csáki házból való két feleségei után, harmadszor Török Országban házasodott Nemes Köfzei Sufannát vévén feleségül. (*MSS. Memoires du Comte Bercsényi.*) Az első Grófnétól maradott László nevű fia, Frantzia Országban egy Magyar Lovas fereget állított. És ennek a fia az a Nagy Méltóságú Gróf Bertsényi Antal, aki a zenebonáktól távozván most Bétsben keresett nyugodalmat.

Rákótzai fiai is kiszabadultak idővel a 'Tsászar' hatalmából. György ugyan előbb, aki Párisban minden emlékezet nélkül meghala: Jósef pedig később, aki az atyja halála után a Portára hívattatván Károly Tsászar ellen nagy pompával Erdélyi Fejede-

delemnek, és Magyar Ország Vezérjének neveztetett (*La Storia dell' anno 1738. pag. 20 — 31.*) De hamar elmúlt ez a Pünkösdi királysága; mert nemcsak a Római Császár tilalma, hanem a Pápa átka által is, melyet Atfádi Veszprémi Püspök ugyan ki nem hirdettetett, tőle a Magyarok mindnyájan elidegeníttettek.

A Fő Urakon kívül sok Házi Tisztek, és Tselédek is költöztek ki. Mikes Kelemen is, aki Erdélyt, 's hazáját Zágonyt többször emlegeti, Rákóczy Ferentznek Udvari Tisztje, Kamarássa, vala. (*Memoires du Prince François Rakoczy*) Rákóczy József, Csáki, és Zay halála után a Magyarok Elöljárójává lett. De kevés ideig viselhette Tisztségét; mert Tót Ferentz Generalis bizonyítása szerént már 1762dikben az ő halála után az egész bujdosó társaság eloszlott. Ez a bizonyítás annál hitelesebb, mivel az említett Generalis Ur, Tót Andrásnak Bertsényi Tisztjének fia, akkor már, mint Frantzia Pattantyús Hadnagy, Konstantinápolyban volt, most pedig a királyhoz való hűségétől visszavonva Frantziából kijött, és

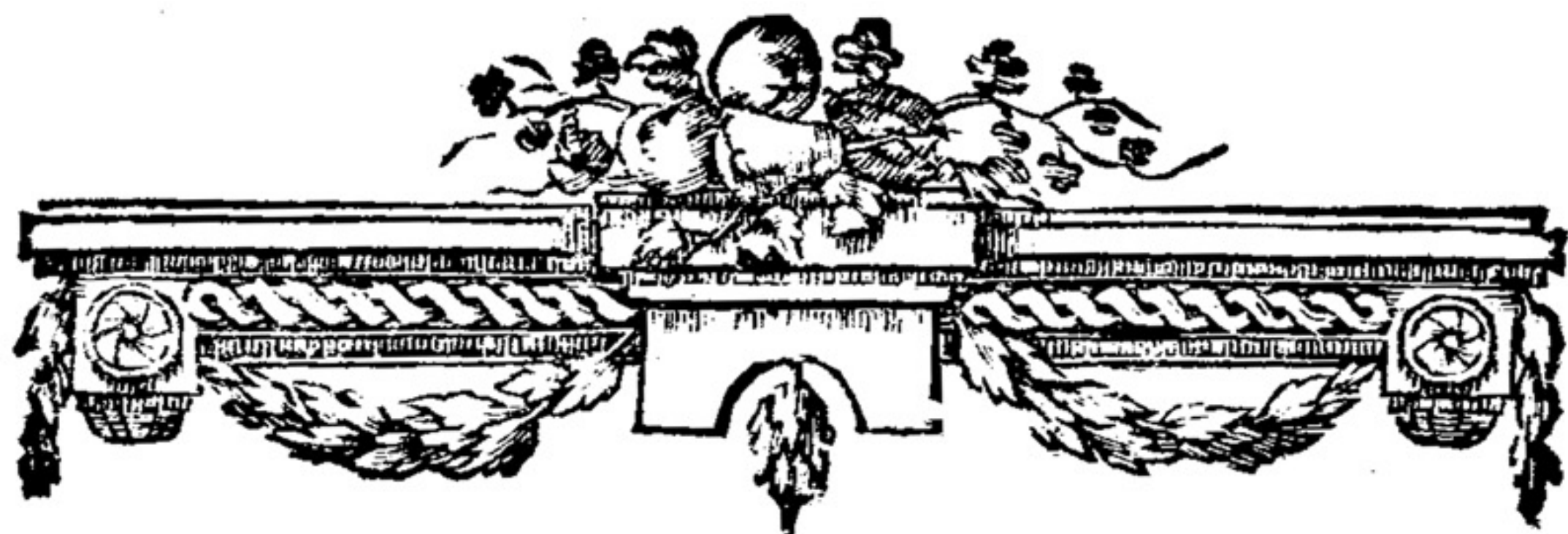

és taval Sz. Mihály havának 22dik napján
Tartsán N. Vas Vármegyében 62 esztendő
korában meghalt.

Vedd azért szíveffen K. O. Mikesnek,
illy bizonyos tanúnak, a levelekbe elhin-
tett, 's a Nénjéhez Konstantinápolyba inté-
zett tudósításait, mellyek bizonynyára egy
Magyarhoz képest méltók az ismételre. De,
ha a Magyar Történetekben nem gyönyör-
ködnél is, gyönyörködhetfz az egyházi,
és polgári Török szokásoknak leírásában;
gyönyörködhetfz a régi, és ujjabb történe-
tekből fzedett mulatságos példákban; gyö-
nyörködhetfz a vidám szivnek, és friss el-
mének barátságos nyájaskodásában, és abban
a szép, 's értelmes Magyarságban, mellyel
a külömbféle dolgokat olly kellemetessen
kifejezte a Szerző, hogy az ő leveleit kiki
érdemefeknek tarthatja a kiadásra. Irtani
Szombathelyen N. Vas Vármegyében Böjt
Előhavának 18dik Napján 1794.

K. I.

I. Gal-

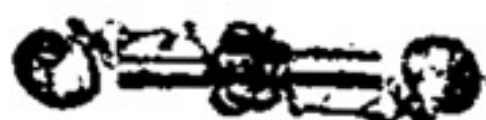

I.

Gallipoliból Anno 1717. 10. Octobris.

Edes Néném, hálá legyen az Istennek, mi ide érkezünk ma szerentséssen. Frantzia Országból pedig 15. Septembris indultunk meg. A Fejedelmünknek, Istennek hálá, jó egészsége volna, hogyha a köszvény bütsút akarna tőle venni: de reményljük, hogy itt a Török *aër* elüzi.

Édes Néném, mi jó a földön járni. Látja kéd, még Sz. Péter is megijedett volt, mikor a vízbe söppedeztek a lábai: hát mi bűnösök hogy ne félnénk, mikor a hajónk olyan nagy habok között fordult eggyik oldaláról a másikára, mint az Erdélyi nagy hegyek — némellykor azoknak a tetején mentünk el, némellykor pedig olyan nagy völgybe estünk, hogy már csak azt vártuk, hogy reánk omoljanak azok a vízhegyek; de mégis olyan emberségeffek voltak, hogy többet nem adtanak innunk, mintsem kellett volna. Elég a, hogy itt vagyunk egészségben; mert a tengeren is megbetegszik az ember, nem csak a földön — és ott, ha a hintó megrázza, elfárad, és jobb egye-

petyéje vagyon az ételeire: de a hajóban az a szüntelen való rengetés, hánykódás a főt elbódítja, a gyomrot felkeveri, és úgy kell tenni, valamin a részeg embernek, a ki a bort meg nem emésztheti. A szegény gyomromnak is olyan nyavalyában kellett lenni vagy két első nap, de azután úgy kellett ennem, valamin a farkasnak.

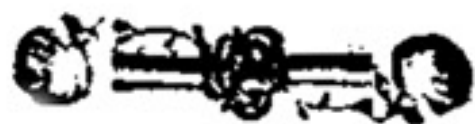
A Fejedelmünk a hajóból még nem szállott vala le, hogy egy Tatar *Kám*, a ki itt *exiliumban* vagyon, holmi ajándékot küldé, és a többi között egy szép lovat nyergelve. Itt a Fejedelemnek jó szállást adtak, de mi eből vagyunk szállva, de mégis jobban szeretek itt lenni, mintsem a hajóban.

Édes Néném, a kéd kedves levelét, vagyon már két esztendeje, hogy vettem. Igazat mondok, hogyha az esztendő egy hónapból állana. Reménylem, Édes Néném, hogy már ezután, mint-hogy egy *aërrel* élünk, gyakrabban veszem kedves levelét. De, minthogy egynéhány száz mérföldel közelebb vagyunk egymáshoz, úgy tetszik, hogy már inkább is kell kédnek engemet szeretni: én pedig, ha igen szeretem is kédet, de többet nem irhatok; mert úgy tetszik, mintha a ház keringene velem, mintha most is a hajóban volnék.

II.

Gallipoli 21. Oktobris 1717.

Édes Néném, még kédnek semmi levelét nem vettem, a melly nem igen jól esik nékem, de
az

az igen jól esett: látván a köfzvény, hogy nem betsülik, a Fejedelmet elhagyá, a ki is ma a Tatar Kám látogatására mene ugyan a Tatar Kám lován. Igen nagy barátsággal fogadta. Azt gondoltam elsőben, hogy majd elrabolnak bennünket, már csak azt néztem, hogy mellyik kötöz meg: de ezek igen emberséges emberek, jó szívvvel befélgettek volna velünk, de olly kevés idő alatt nem leheténk Tatarokká. A Fejedelem elbűtsúzván a Kámtól, mi is megköfzönvén csak fő intéssel Ő Tatárságoknak jó akaratjokat, a szállásra menénk, és az Urunknál egy szép paripát hagyának.

Gondolom, hogy holnap idehagyjuk ezt a puszta, kis, szomorú lakóhelyet, mivel a Tsászar veres hintója elérkezett, a mellyet Urunk után küldöttek. Veresnek azért hívom; mert kívül veres posztóval vagyon béboritva, de a hintó nevet nem érdemli; mert csak kotsi. Aztot pedig négy fejer szokta huzni, vagy vonni, azokat pedig az ügetéssel nem terhelik; mivel már azt el is felejtették, annyira megöregedtek — nyoltzvan esztendőöt csak adhatni a négynek. Lehetetlen, hogy már ne szólják a kotsiról. Azt gondolná kéd, hogy valami Polgármester igazgatja azt a négy lovat — annak az ő tiszteletre méltó fejer szakállát nagy tsendessen mozgatja a nyerges ló, az eggyik kezében a gyeplőt tartja mégis régi szokásból, mondom, régi szokásból; mivel a lovak gyeplő nélkül is tudják a letzkét: másik kezében pedig a pipát,

A 2

pipát, gyakorta füstölvén öreg lovait, hogy meg ne náthásodjanak.

E mind jó, Édes Néném, de Belgrádnál megverték a Törököt. A nép itt már szalad Asziaba. Ugy tetszik; mintha már a Német Drinápolynál volna, noha nagyon onnét másfél száz mérföldnyire. Eleget mondjuk, hogy mi azért jöttünk, hogy velök hadakozzunk, de ők csak szaladnak, ki ide, ki amoda. Jaj! Édes Néném, hogy lehet ilyen néppel hadakozni? Elég a, hogy holnap megindulunk Drinápoly felé, hogy ott meglássuk azt a hatalmas, és fok feleségű Tsáfzárt, és a fényes, tündöklő *Portát*. De, Édes Néném, a segítség el kell üzni, a tőt le kell tenni, azokba a kis kezetskékbe a pennát kell venni; és énnékem gyakran kell írni, leg alább minden héten hét levelet. De az egészségre igen kell vigyázni, és engemet szerezni kell; mert ki szerethetné az Édes Nénémet jobban, mint én?

III.

Drinápoly 29. Oktobris 1717.

Ideje már, Édes Néném, egy levelét venni kérek, a mellyet itt adtak meg. Megérdemli már kérd is, hogy megírjam, miképpen érkezünk ebbe a Tsáfzári városba. Gallipoliból 22dikben indultunk vala meg. Az úton semmi olyan dolog nem történt, a melly méltó volna, hogy megírjam, mivel jöttünk, amint jöhettünk, ki jó, ki katasztrófa lovakon. Hanem Üzönküpri nevű városban Urunk
szál-

szállásának az udvarán olyan nagy szőlő tőt láttunk vala, mint egy nagy szilfa — abban sem hazudok, ha azt mondom, hogy a szőlő szem is volt rajta olyan nagy, mint egy nagy szilva. De a tsudálatos, hogy egy felől az ágain értt szőlők voltak, más felől még tsak tiszta egres volt, más felől pedig még tsak akkor kezdett virágozni. A három része az esztendőnek hogy mint munkálódik a szőlő tőn, itt egyfzersmind meg lehetett volna látni.

28dikon pedig másfél mérföldnyire érkezvén Drinápolytól, a *Kajmakán' Tibája*, azaz Udvari Kapitánja, vagy két százig való Tisztekkel jöve Urunk' elejébe, hogy köszöntse a Tsászar', és az Ura nevével. De ami leg jobb volt, fél mérföldnyire a várostól sátorok alatt megvendégele bennünket az Ura nevével. De, ki gondolhatná, hogy a Töröknek olyan jó étele volna? A való, hogy mindenikünk éhezett, de az is való, Édes Néném, hogy étlen keltem fel az asztaltól, noha ettem leg alább nyoltzvan tál étekből. Ezt kérel nem hinné, ha a szokást nem tudná — eb szokás! kutya szokás! — Jaj! Édes Néném, alig mártottunk egyfzer a tálba, hogy azt elvitték előlünk, a másodikát, harmadikát, egy szóval hetven, vagy nyoltzvan tál így repült el előlünk. Nemellyikbe még nem is mártottunk, már vitték — úgy tetszik, hogy tsak az orrunkot akarták megvendégelni, és így koplalva keltünk fel a gazdag ebéd-től. Ugy voltunk valaminth Tantalus a tele

vizzel való kádban, de mégis nem ihatik belőle. Felfogadtam akkor haragos koplalásomban, hogy soha éhen Török vendégségbe nem megyek. De az italról szó sem volt. A' való, hogy a mennyit ettünk, semmi szomjúságot nem okozott.

Ennek a száraz ebédnek vége lévén azután igen könnyen lóra ülénk. Az Urunk a Tsászárréparipáján nagy pompával mene a városon végig a szállására, este pedig jó vatsorát küldött nekünk a Kajmakán, a melly jobb volt az ebédnél; mert nem Törökök szolgáltak az asztalnál, hanem a mi tselédink, és akkor vitték ki a tálat, a mikor mondtuk. Ez a Kajmakán pedig igen kedves embere a Tsászárnak, 's hogy ne volna, mikor a Leányával hál? Minthogy a Vezér táborban vagyon, most ő vízi végbe hivatalját. *Ibraimnak* híjják. Az Urunknak igen jóakarója. Ez is javallotta egyik a Tsászárnak, hogy utánna küldjön *Franzia Országba*. Még nem láttam Ő Kajmakánságát, de ha soha nem látom is, szeretem kédet, hát kéd engem?

IV.

Drinápoly 7. Novembris 1717.

Igy szeretem, Édes Néném, hogy elűzze kéd azt a veszett restséget, és énnékem irjon. Éppen akkor vettem a kéd kedves levelét, a mikor lóra kellett ülnöm. Megmondjam kédnek, hogy hová mentünk? ahoz a világi képpen való szerentsés, és boldog Kajmakánhoz, aki a Tsászár Leányával hál,

hát, a mikor lehet; de annyiban nem irigylem szerentséjét, mert azt mondják, hogy nem szép. Azt elhiheti kéd, hogy nem láttam, azt is elhiheti kéd, hogy nem kívánom úgy látni, valamint azok a kappan formában herélt emberek látják. Édes Néném, nagy betsület, de nem nagy gyönyörűség a Tsáfzár Leányát elvenni. Mitsoda keferűséggel kellett megválni a gyönyörűséges szép Feleségétől ennek a Kajmakánnak, a midőn néki adták a Tsáfzári Leányt? A szivbéli szeretet nagyobb a gazdagságnál, 's nem csak a gazdag házaknál lakik a jó házasság. —

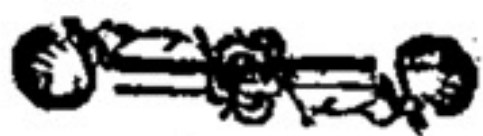
Édes Néném, tudom, hogy megtsúfol kéd, és azt mondja kéd nekem, hogy úgy beszéllek a házasságról, valamint a vak a világozságról, a ki tudja, hogy vagyon világozság, de nem tudja, hogy mitsodás a világozság; de ha szinte a kéd kis szája megnevet is érte, de énnekem minden tudóm, vesém, májam azt tartja, hogy nem kell a kedves szegény Feleséget, a kedvetlen, de gazdag Feleségért elhagyni — hát nem jól mondom? — Nem beszéllek hát a házasságról; ugy is itt attól két száz mérföldnyire vagyok.

Azt kell hát kédnek megirni, hogy minket a Kajmakán jó szivvel látott, nagy pompával fogadott, majd két óráig beszélgetett az Urunkal, egy szép paripával meg is ajándékozta: mikor pedig el akart tőle bútsúzni, a Felesége egynehány kefske-nőt küldött. Ezeknek igen hasznos a barátságok; mert ha olyan közel volnék Zágonhoz, mint ez a

Vezérséghez, úgy a határjában volnék. Még semmit sem tudunk abban, amiért ide jöttünk. De félek attól, hogy a mi hadakozásunk füstbe ne menjen; mert a Török örömet megbékéllik, ha megverik.

Édes Néném, annál tovább nem mehetünk, hanem az Isten akaratjára kell hagyni magunkat. Ő hozott ide, hagyd, vezérelje itt is dolgunkat. De azt elhiszi é kéd, hogy nehezen szokhatom ehhez az Országhoz? Való, a Törökök bennünket szeretnek, semmi fogatkozásunk nintsen, senkinek semmi bántódása nintsen, de az idegen Nemzetnek nehéz itt; mert semmi ismeretséget, barátságot nem tehet. Ez a Nemzet a Keresztényt, nem ítálja, de megveti. Azt nem kell várni, hogy valaki a házához híjon bennünket. — Bizony nintsen is az a nagyravágyódásom, hogy valaki magához híjon; mert ugyanis miért? ott ad egy pipa dohányt, egy findsa kávét, azután egy két szó után a hofzfú halgatás — — mikor pedig a füstölőt eléhozzák, már az arra való, hogy el kell vakarodni a háztól. Azt ugyan talán meglehetne kérdezni a Gazdától, hogy: mint vannak a kéd gyermekei? — de azt kérdezni, hogy: mint vagyon a kéd Felesége? azt nem jóvalom senkinek; mert botokkal késérnék ki a háztól. És a Gazdasz-fzonyról nem is kell emlékezni, mintha Afzfzony sem volna a világon. Mitsoda nyájafságért kívánhatja hát valaki a Török barátságot, hanem tsak éppen valamelly hafzonért?

A való, hogy a nyelvnek nem tudása is okozhatja a hozzánk való idegenséget; mert tsak nem lehetünk olyan jó fziivvel ahoz, a kivel nem tudunk beszélni: mint, a kivel kimondhatjuk magunk gondolatját. Még eddig, Édes Néném, igen igen keveset tudok törökül, nem tudom ezután mint leszsz: de nékem ugy tetszik, hogy ezután is annál a két, vagy három szónál, a kit tudok, talán tudóssabb nem leszek; mert nem lévén semmi társalkodásunk a Törökökkel, a Töröknékkal pedig még annál kevesebb, és így nem látom semmi modját, hogy tudóssabb legyek abban a nyelvben, amint vagyok. Itélje el már kéd, hogy, ha kell é ész, három szót megtanúlni, és megtartani. Itt még igen ujj vendégek vagyunk, amikor pedig jobban megismérem a dolgokat, és a várost, akkor többet irok. Arra kérem kédet, hogy szerezse kéd ezt az ujj vendéget. A restséget félre kell tenni, és a papirosat nem kell kéméllení.

V.

Drinápoly 29. Novembris 1717.

Édes Néném, mitsoda szerentsés Afzszony kéd, hogy közel nem vagyunk egymáshoz; mert mindjárt megölelném kédet, és, mentől szebben, és jobban lehetne tölem, megköszönném kédnek azt, hogy kedvessen vette leveletemet, és örömmel olvasta. Annyi levelet irok kédnek, és olyan hoszszú leveleket, hogy még öszve teszi kéd a két kezét, és ugy fog kérni, hogy ne írjak annyit; mert

énnekem nintsen nagyobb gyönyörűségem, mint, mikor kédnek irok — jaj! hazudtam, Édes Néném; mert a kéd leveleit olvasni még nagyobb gyönyörűség nekem, nem is lehet olyan gyönyörű leveleket másnak úgy írni, tsak kédnek, úgy tetszik, hogy a meg vagyon tiltva másoknak.

Ugyan is, Édes Néném, ne kéméljük egymást, hanem szüntelen írjunk egymásnak. Ha az idő annyira elhánt, vetett egymástól; a mennyiben tőlünk lehet, álljunk boszút rajta, és, ha másképpen nem lehet, az írással beszélgefsünk egymással — talán végtére megunja, és egymás mellé teszen minket. De, minthogy az foha olyan hamar meg nem lesz, mint én kívánnám, azért addig is tsak írjunk, és ismét írjunk.

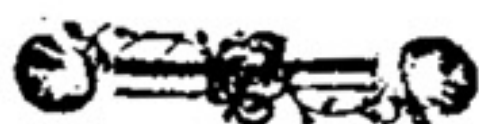
Azt pedig méltó megírni kédnek, hogy a hatalmas Fő Vezér ma ide érkezett a táborból, és nagy pompával jött bé a városba. A Kajmakán, és az itt lévő nagy Urak elejébe mentenek, kiki a maga udvarával. Elmondhatni, Édes Néném, hogy a Vezérek a földi Istenek; mert más Országokban a Királyokat sem fogadják olyan nagy pompával, és tzeremoniával, mint ezt a Vezért fogadták. De, jaj! nem olyan é ezeknek az ő nagy ditsőfségök, és fényefségök, mint a Komédiákban lévő Királyságok? Két, három óráig tart a Komédia, a Királyság sem megyen tovább: ez a Vezér is nagy pompával jött bé, talán holnap egy szekérre teszik, hat ember ki viszi a városból. Ezt pedig igen könnyen megérheti, 's talán maga

maga is tudja ő azt; mert, a Kajmakán veje lévén a Tsáfzárnak, a felesége kétség nélkül jobban szeretne Vezérné lenni, mintsem Kajmakánné. Ezt úgy hiszem, mintha a szájából hallottam volna.

A mig pedig azt a szerentsétlen napot eléri, addig azt irhatom kédnék a Vezér felől, hogy, ha távúl láttam is, de szép ember. Azt nem kell tsudálni, ha erős, izmos; mert az apja házánál az ökrökkel kellett neki küszködni, és egy mézfáros fijának erősnek kellett lenni. Ebből elítélheti ké, hogy mézfáros familia, és hogy leg közelebb az apja is a' volt, és maga is azon tudományt követte egy darabig. Hogy folyna jól a dolga ennek az *Imperiumnak*, a midőn egy Mézfárosnak adják azt kezébe?

De nekem úgy tetszik, hogy jobban illik egy mézfároshoz, hogy jó hadi ember legyen, mivel úgy is minden nap vért ont, mintsem egy favágóhoz, a kin mindenkor nevetek, mikor eszembe jut. A Tsáfzár' Udvarában volt egy Favágo, törökül *Baldatsi*. A Tsáfzárnak megtetszett az az ember, hogy jól vágta a fát — az Udvarában valamelly tisztnek tefzi, azután elébb elébb annyira, hogy Vezérnek tefzi. De szerentsétlenségére a Tsáfzár olyankor tette Vezérnek, a midőn okofabbra kellett volna bizni a *Muszka Tzárral* való hadakozást. Elég az, hogy a Baldatsit Vezérnek tefzik, és a Muszka Tzár ellen küldik, a kinek is úgy megfzorították volt már a táborát Pruth mellett, hogy egész táborával fel kellett volna magát

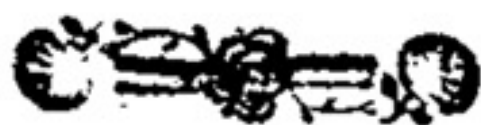
gát adni, ha a Baldatsi okos lett volna. A Tzár látván, hogy rabságba kell esni, a Feleségének eszébe jut, hogy talán, ha ajándékot küldenének a Vezérnek, azzal megtsínálhatnák a Vezért: másnap nagy ajándékot küldenek néki, a békeséget is megtsínálják vele, és így szabadúl meg a rabságtól a Mufzka Tzár egész hadával.

Az alatt érkezik a *Svétziai Király* a Vezérhez, és mondja néki: ihon kezedben vagy a Tzár, holnap rabbá teheted, ha akarod; arra feleli a Vezér: ugy, de, ha rabbá teszem a Tzárt, ki vífeleli gondját az Országának? Itélje el kéd, mitsoda méreggel hallotta ezt a Svetziai Király. De azt kérdelem kédtől, nem favágóhoz illendő felelet volt e ez? De gondolom, hogy a mi Mészárosunk okosabb a Baldatsinnál. Megvállik, mint folytatja dolgunkat. Én pedig azt kívánom, hogy a kéd egészségének dolga jól folyjon. Édes Néném, ha tudná kéd, mint szerettem kédet, hosszabb leveleket írna nekem.

VI.

Drinápoly 10. Decembris 1717.

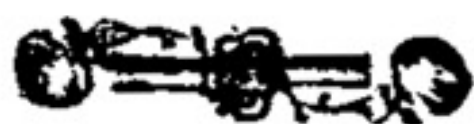
Édes Néném, mi még itt vagyunk, itt is le-
fzünk, de még nem tudjuk, itt is mit tsínálunk. Még itt el nem úntuk magunkat, de igen közel vagyunk hozzája; mert minthogy nem azért jöttünk ide, hogy itt fok időt töltsünk, és csak a Drinápolyi szép sík mezőn vadászszunk, hanem hogy bujdosásunknak végét szakaszszuk. De a remén-

ménség igen igen kezd fagyni bennünk. A való, hogy nagy hidegek is járnak, hideg házakban is lakunk. De ugyantsak a bennünk való meleg megoltalmazná a fagyástól a reménységet, ha más Nemzettel volna dolgunk; de mi lehet a világon hidegebb való dolog, mint a Törökkel való dolog? A való, ad biztató szót, de végit nem lehet látni a vele való végezésnek. Abban a rettentő hallogatás — holnap — holnap — az a holnap hat hónapra hallad, és addig hat szót nem lehet belőle kirántzigálni, csak reménységgel kell pihegni.

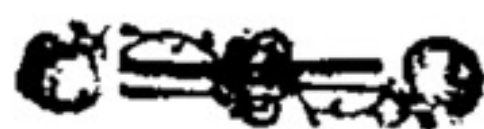
Ő Császársága megtudván, hogy az Urunk Frantzia köntöst visel, titkon egy öltöző köntöst tsináltatott, és ma ide küldötte. A béllés többet ér a köntösnél; de itt mondhatni el, hogy nem kell az ajándékot tekinteni, hanem azt, aki küldötte. A való, Édes Néném, hogy foka vannak, akik ajándékot adnak, de kevesen vannak, akik tudnák az ajándékozásnak modját, és akik az ajándékot helyessen tudnák adni; mert ugyan is helyes ajándék é egy Vezértől egy Fejedelemnek virágot, tsuprot, vagy öveg korsót küldeni? Az ilyen ajándék közönséges ebben az Országban, itt ilyen szokás vagyon: de jó é? illendő é?

Ne szoljunk már többet az ajándékról. De édes Néném, ha volna mit irnom kédnék, még el nem végezném leveletem; mert bizonyságúl veszem a kéd szivetskéjét, hogy leg nagyobb gyönyörűségem az, a mikor kéddel befzélgethetek, ma pedig éppen nagy egyepetyém vagyon kéddel
be-

beszélgetni. De inkább, ha csak héjábanvalóságot is, irok, hogyfem ilyen hamar elvégezzem levelemet. De miről irjak? a botozásról? e nem igen derék ajándék; de mitsoda nagy betsület, mikor egy Tsáfzár megbotoz valakit. Elég a', hogy a Tsáfzár megbotozta a Vejét. Hihető, hogy nem kereste kedvét a Feleséginek. Mindazonáltal az okát nem tudjuk az ilyen fájdalmas betsületnek; mert az ilyen dolog csak a *Haremben*, azaz, az Afzfzonyok házában megyen végbe, odá pedig egész férfinak nem szabad menni.

De a botozást egy Atyánkfijától tudtuk meg, a melly Atyánkfijának a felesége a Kajnakánné szolgálatjában vagyon mosóné hivatalban. Ennek az ura Magyar, és a Kajnakánnak rabja, az Udvarában pedig favágó tífztséget visel. Tsak jó a Jóakaró mindenütt. Ez a Hazafiúságtól vifeltetvén gyakran látogat minket, és olyan titkos helyeken történt hirekkel kedveskedik nekünk. Mondja kéd, Édes Néném, hogy talán nintsen egyéb dolgom, hogy ilyen héjábanvalóságot irok; a' való, hogy a heverés leg nagyobb dolgunk, de ha volna is, azt elhagynám a kédnek való írásért; mert, Édes Néném, ki fzereti kédet ugy, mint én? De megfzaporitanám még két font fzeretettel a többit, ha tudnám, hogy jó gondja vagyon az egészségre. Hát engem fzeret kéd?

VII.

Drinápoly 17. Decembris 1717.

M^a, Édes Néném, a Vezér izené az Urunknak, hogy jó szívvvel látná, ha hozzája menne. De, minthogy mi mind Hajdúk vagyunk, csak az Urunknak vagyon három lova, azért mindenikünk alá egy egy lovat hoztanak, és nagy Török tzeremoniával menénk a Vezérhez. De itélje el kéd, mint megijedtem volt; mert, midőn a Vezér' házába léptünk, a fok nép teli torokkal kezde kiáltozni, mint mikor azt kiáltják: tolvaj! — Tsak azt néztem már, hogy mellyik ragad meg. De az ijedtttség nem fokáig tartta; mert a Vezér jó szívvvel fogadá az Urunkat, és maga mellé ülteté. Kérdeztem azután, hogy mire való volt az a kiáltozás? mondták, hogy szokás kiáltani, mikor a Vezér valamelly idegen Urnak ad audientziat: *Éljen Mabumet! Éljen a győzhetetlen Tsászar! Éljen a hatalmas Vezér!* Édes Néném, látja kéd, mikor az Ember a szokást nem tudja — — mászor én sem ijedek meg. Elég a, hogy az Urunk két óráig volt a Mészároossal. Azt mondják felöle, hogy több esze vagyon, mintsem egy mézfárosnak, és nem tsak a bárdot tudja forgatni, hanem az Ország dolgát is. Tsak elhihetjük, mikor olyan nagy eszű ember mondja azt felöle, mint a mi Urunk, a ki is a Vezér' paripáján ment vízfza, és azt ide ajándékozta —
már

már e szokás. Tudom, hogy mikor a Tsászárhoz megyünk, akkor is lesz egy paripánk.

Mondottam már, hogy ezek a Vezérek a földi Istenek. Egy Királyhoz illenek ezeknek nagy pompájok, gazdagságok, nagy udvarok. De minthogy a pompájoknak egyik része abban áll, hogy mindenkor sok szolga álljon előttök, mikor pedig országos dolgokról beszéllnek, a szolgák ott nem lehetnek; azért néma szolgákat tartanak, és azok az intést úgy értik, mintha szólnának, és ezek vannak ben a házban, a midőn a Vezér titkos dolgokról beszéll. E nem jó szokás é? talán még nálunk is jó volna az ilyen szokás, és nem volna annyi Te monda a háznál.

Mi jutott eszembe? Ha nálunk az öreg aszfzonyok némák volnának, a leány aszfzonyok nem bánnák: de én azt bánom, hogy a mi dolgunk igen igen némán foly, és semmi elébb való mozdulását nem látom. De attól tartok, hogy még hátrább ne menjen, és itt ne telepedjünk meg. Édes Néném, a Fazakas akaratján kell járni a fazéknak, és azt nem mondhatja a fazakasnak: mért küldöttél engem Drinápolyba? jobban szerettem volna káposztás fazék lenni Erdélyben, mintsem kávé ivó findsája a Tsászárnak. Azt nem okosan mondja é a Török, hogy az Isten rakás kenyeret hintett el initt amott az ember számára, és oda kinekkinek el kell menni, és ott kell maradni valamig a kenyérben tart? Itt vagyon a mi rakás kenyérünk elhintve, azért együnk belőle, a
 mig